

Tema

Dansens og Musikkens rødder 64

Dans på Bornholm 4

af Per Sørensen

Når man begynder at analysere de bornholmske danse i dansehistorisk lys – og set i forhold til det øvrige Danmark – opdager man, at nogle af dansene er modedanse fra ca. 1820, som har været kendt mange andre steder i landet, enkelte af dem også i udlandet.

I 1820'erne havde vi en omvandrende danselærer, der hed Jørgen Gad Lund. Han rejste fra by til by og underviste i tidens modedanse. Han udgav dansebogen "*Terpsichore, eller: En Veiledning for mine Dandse-Elever*". Dansebogen var beregnet til eleverne som hjælperedskab for hukommelsen – hvis de ikke kunne huske dansene og trinnene, når danselæreren var rejst videre til næste by. I bogen er der dansebeskrivelser til mange danse, og vi genfinder 4 af de bornholmske danse, der er overleveret i traditionen. Det er: Kedelflikkerten, Fandango, La-tempett og Tante Lett. Hvis man udover dette ser i de bornholmske spillemandsbøger, genfinder man endnu flere danse fra Jørgen Gad Lunds dansebog. Det er: Hornpipe, Molinasky, Vexeldans, Figaro,

La Bateuse og Bøhmerdans. Danse, som har været danset på øen, men som var glemt, da danseindsamlerne nedskrev dansene.

Hvor stammer dansene fra?

Kjælaflikkara-turn: Jeg har tidligere skrevet om Kedelflikkerdansen (Dansens og Musikkens rødder nr. 17 & 18), som stammer fra balletten "Vadskepigernes og Kedelflikkeren" fra 1788. Balletten var koreograferet af Galeotti, og musikken var komponeret af Schall.

Fandango er oprindeligt en spansk pardans med rødder langt tilbage i tiden. Danskerne ser første gang denne Fandango i forbindelse med Napoleonskrigene i 1808, hvor der var en stor gruppe, spanske soldater i Danmark. Fra Roskilde beretter J. Kornrup¹, at i hans fødeby kunne man "se

Soldaterne indbyrdes danse Fandango til Guitarers og Kastagnettets Klang med et liv og en lethed i bevægelserne, der forbauser de Indfødte". Der er ingen tvivl om, at disse sydlændinge, der var cigaretrygende (hvilket man heller ikke før havde set her til lands), har været et fremmed syn i Danmark, og mange danske pigehjerter bankede da også for disse små, mørke spaniolere – så meget, at flere slægter er direkte efterkommere efter hede venskaber i sommeren 1808. Hvornår Fandangoen bliver til en rækkedans i det bedre selskab og hos almuen sker formentlig mellem 1808 og 1820 og ser ud, som om det kun er et dansk/norsk fænomen. Rækkedansen Fandango bliver hurtig populær og spredes overalt i Danmark, hvor vi i vort folkedansmateriale kan genfinde den i utallige varianter og med mange forskellige melodier. Alle varianterne minder dog om hinanden, og figuren, hvor 1. herre og 2. par danser kreds rundt om 1. dame, ser ud til at være den centrale figur i Fandango, da den er med i næsten alle varianterne.

Melodien, der bliver benyttet til den bornholmske Fandango, er sikkert den "originale" melodi, da det er den,

Fandango. Hoffmann. '65

Vals.

Nye Apollo - 6. årgang 1820

der optræder hyppigst i de danske spillemandsbøger fra 1. halvdel af 1800-tallet. Melodien er komponeret af obodisten Frantz Siegvart Hoffmann (1785-1854) og bliver 1. gang trykt i "Nye Apollo" 1820, og senere genfindes den som enkelt nodetryk hos musikforlægger Lose i 1833.

La-tem-pett er en modedans fra begyndelsen af 1800-tallet. Den type af rækkedans, hvor der er 2 rækker, der danser med hinanden, kaldes kolonnedans (dobbeltrækkedans). Kolonnedansene blev populære omkring år 1800, og de første genfinder vi i Tyskland som "Anglaise mit 2 kolonnen". I Danmark er både Figaro og Dobbeltrækkedans fra Sønderborg kolonnedans. La-tem-pett gik sin sejrsgang overalt i Europa og er sikkert oprindeligt fransk, men var meget populær i Tyskland under navne som La Tempete eller Tampet og i England under navnet The Tempest. La-tem-pett er fransk og betyder storm og henfører til den figur, hvor de to kolonner bytter plads med hurtige sideløb frem og tilbage.

Lyna fra Haderslev d. 13. oktober 1822. Annoncen lyder således:

"Da ich vor 3 Jahren die Ehre hatte, hier Unterricht in der Tanzkunst zu ertheilen, so empfehle ich mich hiermit aufs neue sowohl den geehrten Eltern, als auch anderen jungen Herren und Damen, welche meinen Unterricht zu frequentiren wünschen, mit den neuesten Variationen der Kunst, als: Ecosaisse, la Batteusse, Tantelette, Fandango, la Tempête, Cottilion, Tyrolerwalzer ect. - Mein Logis und Tanz-Local ist bey Madame Cappeln.

Hadersleben den 11ten Octbr. 1822 Louis Rehne, Tanzlehrer." Louis Rehne var omvandrende danselærer og kom oprindeligt fra København. I en lang årrække var han meget i området mellem Haderslev og Århus, og på sine gamle dage boede han nogle år i Kolding.

Det morsomme er, at den bornholmske melodi ikke er den "gamle originale" melodi til dansen, men en melodi, som er fra midten af 1800-tallet. Melodien til La-tem-pett

----- 25 -----

Moderato *tr* **Tempête.**

----- 26 -----
La Tempête

<i>I</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5	<i>II</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5
<i>III</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5	<i>IV</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5
<i>V</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5	<i>VI</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5
<i>VII</i>	5 5 6 6 3 3 4 4 1 1 2 2 2 2 1 1 4 4 3 3 6 6 5 5		

L a T e m p ê t e.

- I. Tour. Die 2 in der Mitte sich gegenüberstehenden Haare ganze chaine.
- II. Tour. Dieselben zu 4 das Kreuz.
- III. Tour. Die Herren mit der Dame gegenüber chasser croisé, unterdessen geben sie sich die rechte, dann die linke Hand.
- IV. Tour. Dieselben Herren geben ihren Damen die linke Hand und chassiren zurück.
- V. Tour. Ebendieselben geben ihren Damen die rechte Hand und chassiren vor.
- VI. Tour. Jeder Herr mit seiner gegenüberstehenden Dame Ronde zu 2.
- VII. Tour. Dieselben bilden 2 Ronde zu 4.
- VIII. Tour. Alsdann durchkreuzen sich ebendieselben mit chasser zur zweiten Reihe und beginnen dieselben Touren wie oben, bis die Colonue zu Ende ist.

Tysk variant fra Taschenbuch zum geselligen Vergnügen² - Jahr 1824

I Danmark har den også været danset overalt, og den findes i mange spillemandsbøger fra 1. halvdel af 1800-tallet. Vi ved, at den, sammen med nogle af de andre bornholmske danse, har været danset i Haderslev, da de omtales i en danselærerannonce i det tysksprogede ugeblad

fra Bornholm er faktisk melodien til 4. tur af den store, franske selskabsdans "Julequadrille", som kom til Danmark o. 1861 (der har dog manglet et stykke melodi i forhold til dansen, så det er nok de bornholmske spillere, der har opfundet sidste reprise). Den oprindelige

Langsom kom Gertrud

Brd. Basts nodebog o. 1764

The image shows a musical score for the piece 'Langsom kom Gertrud'. It consists of four staves of music in G major. The first staff is in 3/4 time and contains the main melody. The second staff is a first ending (1.) and a second ending (2.) in 3/4 time. The third and fourth staves are in 2/4 time and contain a faster section of the piece, with triplets indicated by '3' and a slur. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

melodi til La-tem-pett finder vi derimod som melodi til en kvadrilledans fra Slagelse (se "358" nr. 25), og det er også den, vi finder i spillemandsbøgerne. Prøv at danse La-temp-pett til den originale melodi – den skal være lidt langsommere og spilles uden repetition.

Langsamma Gjærted er en dans, der har rødder tilbage i 1700-tallet og er formentlig en variant af nogle menuet-rækkedanse, der kaldes Polske Menuetter. I Polsk Menuet er der først en langsom menuetdel og derefter en hurtig parvis efterdans – sikkert polskdans.

Hvem langsomme Gertrud var fortaber sig i det uvisse – men vi har dog visse spor at gå efter. I Brd. Basts nodebog fra ca. 1764 findes en melodi, der hedder "Langsom kom Gertrud", samme melodi genfindes også i J. Chr. Svabos nodebog fra ca. 1775. Melodien er anderledes end den, vi kender; men den er opbygget på samme måde – med 2 langsomme repriser i 3/4 takt (menuet-del) og 2 hurtige repriser i 2/4 takt (balancé og kæde-delen).

Måske er det kontrasten mellem det langsomme og det hurtige, der har inspireret til dansenavnet. Tidligere har begrebet "Langsomme Gertrud" formentlig været en almindelig, kendt talemåde, som måske stammer fra en virkelig hændelse, fra en roman eller et skuespil, idet Steen Steensen Blicher i sin bog "Livserindringer" fra 1840 et sted skrev: "Langsom kom Gertrud, *gesvindt kom Johan*". Oehlenschläger³ benyttede også talemåden i et brev til H. C. Ørsted, hvor han skrev: "Vær ikke en langsom Gertrud, men bliv mig en *gesvindt Matthies*".

Hvis nogen er stødt på begrebet eller ved, hvorfra det kommer, er jeg meget interesseret i at høre om det. Hvis I vil prøve at danse "Langsomme Gertrud" til den gamle Bast-melodi, skal de sidste 2 afd. i musikken være uden repetition – God fornøjelse!

Kildehenvisninger:

¹ "Spansk dans gennem tiderne" af Emil Gigas. Vor Fortid 1. årgang 1917

² Findes i Pia og Per Sørensens private dansearkiv

³ "Oehlenschlägers Breve". Bind 2. København 1945